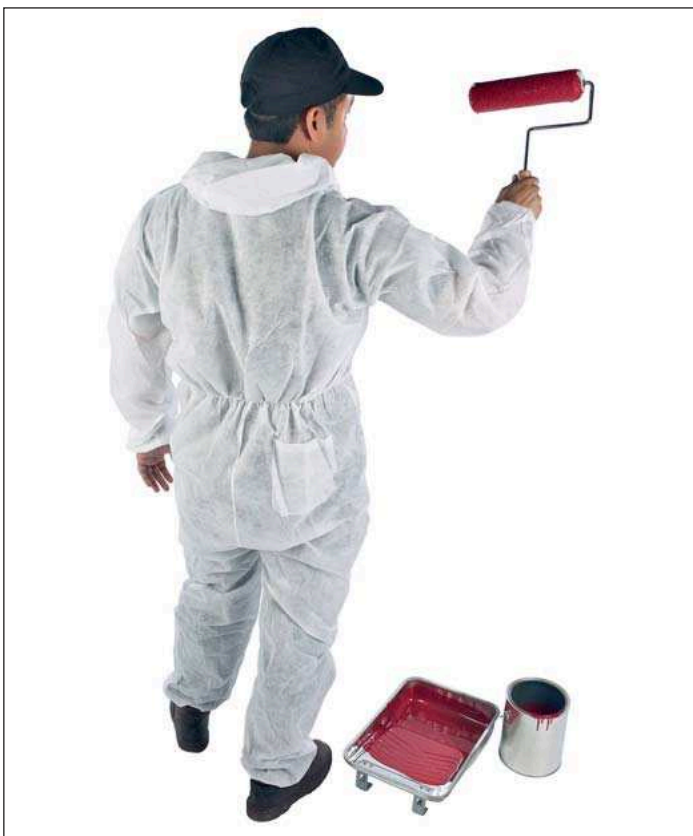

Zagrożenia psychospołeczne na stanowisku malarza budowlanego

ocena ryzyka zawodowego

Psychospołeczna charakterystyka stanowiska pracy

Malarz budowlany, zwany też często malarzem-tapeciarzem, to jeden z najbardziej popularnych i poszukiwanych zawodów w grupie rzemiosł budowlanych. Przedstawiciele tego zawodu biorą udział w robotach wykończeniowych w nowych i remontowanych budynkach, a także świadczą usługi przy odnawianiu wnętrz i elewacji. Zawód malarza budowlanego wymaga wiedzy teoretycznej i umiejętności praktycznych. Podstawą w wykonywaniu tego zawodu jest dobra znajomość chemii, ponieważ istotę wielu procesów technologicznych w robotach malarskich stanowią przemiany chemiczne, często bardzo skomplikowane. Przemiany te obejmują nie tylko substancje zawarte w powłoce, lecz również materiał podłoża. Stąd wynika konieczność posiadania przez malarza znacznego zasobu wiedzy o materiałach budowlanych. Zjawiska fizyczne, występujące w podłożu i wykonanych na nim powłokach, wymagają od malarza także dobrej znajomości fizyki. Jest ona konieczna do zrozumienia właściwości powłok i podłoży oraz stawianych wymagań w procesach technologicznych malarstwa budowlanego. Duże znaczenie ma w tym zawodzie również znajomość niektórych zjawisk z fizyki budowli, szczególnie dotyczących przewodzenia ciepła i wilgoci przez przegrody budowlane (ściany zewnętrzne, stropodachy). Zjawiska fizyczne, z jakimi mamy do czynienia w praktyce malarza budowlanego, mają duży wpływ na jakość i trwałość powłok. W odróżnieniu od pozostałych zawodów budowlanych zawód malarza wymaga także wiedzy o warunkach techniczno-użytkowych pomieszczeń i warunkach otoczenia obiektów poddanych robotom malarskim, ponieważ występujące tam zjawiska fizykochemiczne będą czynnikami decydującymi o wyborze materiałów powłokowych i technologii wykonania robót. Ponadto malarz budowlany powinien dysponować gruntowną wiedzą o mechanizmie szkodliwego wpływu czynników atmosferycznych (np. wilgoci, promieniowania ultrafioletowego, promieniowania cieplnego) i klimatycznych (np. klimatu morskiego) oraz o zjawiskach niszczących powłoki i podłoża, np. korozji chemicznej i elektrochemicznej, korozji biologicznej (pleśnienie, gnicie), erozji. W wykonywaniu tego zawodu pożądanym jest także odpowiedni poziom wrażliwości estetycznej i przygotowania w zakresie podstaw kolorystyki i sztuki dekoracyjnej. Ze względu na dynamiczny rozwój rynku materiałów budowlanych, malarz musi też stale pogłębiać wiedzę zawodową, nadążając za zmianami technologicznymi w zakresie materiałoznawstwa oraz stale doskonalić umiejętności praktyczne związane z korzystaniem z nowych typów powłok malarskich (jak np. farby strukturalne).

Miejscem pracy pracowników wykonujących prace malarskie jest plac budowy lub remontowany obiekt, stąd ma ono charakter zmienny – wraz z zakończeniem budowy lub remontu zmienia się miejsce

Ocena ryzyka zawodowego wynikającego z psychospołecznych zagrożeń na stanowisku malarza budowlanego wykonana została metodą wskaźnikową RISK SCORE, w której poziom ryzyka szacuje się w oparciu o trzy elementy, tj. ekspozycję na zagrożenie (E), prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzenia (P) oraz możliwe skutki zdarzenia (S), według zasad przedstawionych w Ramce nr 1. Podstawą do analizy czynników stresogennych na stanowisku pracy były dane o psychospołecznych warunkach pracy robotników budowlanych uzyskane od 438 osób na podstawie kwestionariusza Psychospołecznych Warunków Pracy¹ oraz obiektywna ocena cech pracy dokonana w oparciu o Kwestionariusz do oceny cech pracy². Skutki zagrożeń oceniane były z uwzględnieniem właściwości działania stresu na organizm człowieka, tj. kumulowania się obciążenia oraz zróżnicowania ludzi pod względem ujawnianych reakcji na stres.

Karta informacji o zagrożeniach psychospołecznych na stanowisku malarza

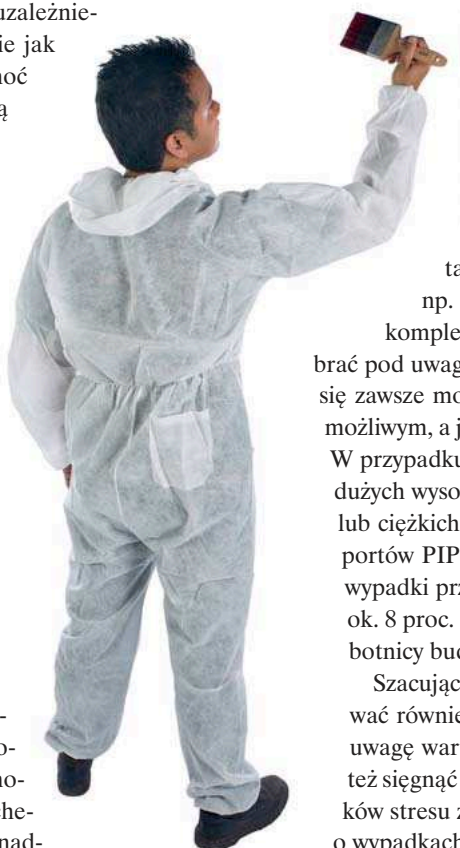
Czynniki zagrażające	Źródło zagrożenia (sytuacje zagrażające)	Możliwe skutki zagrożeń	Środki ochrony przed zagrożeniami
1. Przeciążenie ilościowe pracą	– częsty i znaczny wysiłek fizyczny – zbyt dużo pracy do wykonania (okresowo) – nierównomierne tempo pracy (uzależnienie od pogody)	w zależności od ekspozycji i zasobów jednostki (odporności i umiejętności radzenia sobie, a także zdolności regeneracyjnych) wystąpić mogą: a) zaburzenia somatyczne, jak: – bezsenność – migreny – obniżenie odporności organizmu (osłabienie, zwiększona podatność na infekcje) – zaburzenia metabolizmu i choroby układu trawiennego – zaburzenia gospodarki hormonalnej – choroby naczyniowe: – nadciśnienie tętnicze – choroba wieńcowa – zawał serca – udar mózgu – przeciążenie układu mięśniowo-szkieletowego – zwiększona podatność na choroby nowotworowe (np. przez wzmożone palenie tytoniu) b) zaburzenia natury psychicznej, jak: – deficyty poznawcze, w tym obniżenie koncentracji uwagi i kłopoty z pamięcią – podniesienie poziomu agresji, drażliwość – nerwice (zaburzenia odżywiania, obsesje, kompulsje, fobie) – depresje – alkoholizm – narkomania (w tym lekomania) – wypalenie zawodowe (wyczerpanie emocjonalne, depersonalizacja, utrata satysfakcji z pracy)	– właściwe ustalanie liczby osób potrzebnych do wykonania zadań – przestrzeganie norm czasu pracy (w tym udzielanie dni wolnych po pracy w nadgodzinach lub w dni wolne, przestrzeganie udzielania urlopów) – bezwzględne przestrzeganie przepisów o profilaktycznych i okresowych badaniach lekarskich
2. Przeciążenie jakościowe pracą	– duże konsekwencje błędów w pracy – konieczność zachowania stałej czujności	– zwiększona podatność na choroby nowotworowe (np. przez wzmożone palenie tytoniu) b) zaburzenia natury psychicznej, jak: – deficyty poznawcze, w tym obniżenie koncentracji uwagi i kłopoty z pamięcią – podniesienie poziomu agresji, drażliwość – nerwice (zaburzenia odżywiania, obsesje, kompulsje, fobie) – depresje – alkoholizm – narkomania (w tym lekomania) – wypalenie zawodowe (wyczerpanie emocjonalne, depersonalizacja, utrata satysfakcji z pracy)	– przestrzeganie norm czasu pracy (w tym także przerw w pracy, dni wolnych, a w pracy w godzinach nadliczbowych oraz urlopów) – rygorystyczne przestrzeganie obowiązku okresowych badań lekarskich, w razie potrzeby także kierowanie na badania częściej niż wynika to z przepisów – ścisłe przestrzeganie obowiązków związanych ze szkoleniem z zakresu bhp
3. Przeciążenie roli	– konieczność kooperacji z wieloma osobami i/lub firmami zewnętrznymi lub – praca w izolacji		– szkolenia z umiejętności społecznych (głównie asertywności) oraz technik radzenia sobie ze stresem – okresowo powtarzane
4. Fizyczne warunki pracy	– kontakt z substancjami chemicznymi (substancje toksyczne, żrące i/lub o nieprzyjemnym zapachu) – zmienne warunki atmosferyczne		– zapewnienie możliwości schronienia się przed deszczem, posiłki regeneracyjne w przypadku konieczności pracy w zimnie, napoje w przypadku pracy w wysokiej temperaturze – przestrzeganie czasu pracy i przerw w pracy oraz umożliwienie oddalenia się w przerwie z miejsca pracy (odpoczynek od wdychania oparów materiałów malarsko-tapeciarskich)
5. Ograniczony zakres kontroli nad pracą	– ograniczona kontrola sposobu i czasu wykonania zadania (zadania wynikają z harmonogramu budowy lub popytu oraz mogą być uzależnione od warunków pogodowych) – ograniczona możliwość decydowania o doborze współpracowników – uzależnienie efektów pracy od zachowań innych ludzi (wynik konieczności pracy zespołowej oraz specyfiki zawodu – efekt powłoki malarskiej zależy od jakości wcześniejszej pracy tynkarskiej) – brak wpływu na fizyczne warunki pracy		– w miarę możliwości uwzględnianie opinii pracowników przy doborze zespołów i/lub zatrudnianiu nowych osób – pozostawienie pracownikom marginesu swobody w decydowaniu o warunkach pracy (np. porze przerw) – przestrzeganie czasu pracy i przerw w pracy oraz umożliwienie oddalenia się w przerwie z miejsca pracy (odpoczynek od wdychania oparów materiałów malarsko-tapeciarskich)

Oszacowanie wielkości ryzyka wynikającego z zagrożeń psychospołecznych na stanowisku malarza

Zagrożenie /rodzaj ryzyka	Możliwe skutki	Ekspozycja na czynniki zagrażające	Prawdopodobieństwo zdarzenia	Ryzyko początkowe	RYZYKO KOŃCOWE (po zastosowaniu środków ochrony)
Skrajne przeciążenie (śmierć na skutek przeciążenia pracą)	Bardzo duże (jedna ofiara śmiertelna) S=15	Częsta (codzienna) E=6	Mało prawdopodobne możliwe P=1	Istotne Rp=90	S=15 E=6 P= 0,5 R=45 Małe Potrzebna okresowa kontrola warunków pracy
Chroniczne przeciążenie (poważna choroba somatyczna lub psychiczna)	Duże (ciężkie uszkodzenie ciała) S=7	Częsta (codzienna) E=6	Praktycznie możliwe P=3	Małe Rp 126	S=7 E=6 P=1 R=42 Małe Potrzebna okresowa kontrola warunków pracy
Przeciążenie okresowe (łżejsze dolegliwości somatyczne lub zaburzenia stanu psychicznego)	Średnie (absencja) S=3	Częsta (codzienna) E=6	Całkiem możliwe P=6	Małe Rp=108	S=3 E=6 P=3 R=54 Małe Potrzebna okresowa kontrola warunków pracy

wykonywania pracy. W zależności od charakteru robót budowlanych (budowa dużego obiektu czy odświeżenie kuchni w mieszkaniu), malarz może pracować w zespole lub indywidualnie. Niezależnie od tego, przygotowanie miejsca pracy poprzez np. wzniesienie rusztowań czy rozstawienie drabin oraz zabezpieczenie podłóg i innych elementów, które mogłyby zostać zniszczone w przypadku remontu to także zwykłe obowiązki malarza. Prace malarskie wykonywane są zwykle w ciągu dnia, bez konieczności pracy zmianowej. Jednakże, w przypadku robót elewacyjnych praca odbywa się w zmiennych warunkach atmosferycznych. Ze względu na sezonowość i uzależnienie od aury, malarze, podobnie jak inni robotnicy budowlani – choć nieco od nich rzadziej, pracują w nadgodzinach, a także w wolne soboty i niekiedy również w inne dni wolne.

Prace malarsko-tapeciarskie należą do tzw. prac na wysokości, stąd z zawodem tym wiąże się zwiększone ryzyko wypadków, nierzadko bardzo poważnych w skutkach. Dlatego też wykonywanie tego zawodu wymaga specjalistycznych badań profilaktycznych i okresowych, obejmujących także układ nerwowy, bowiem zaburzenia równowagi lub koordynacji są zawsze przeciwwskazaniem do pracy. Przeciwwskazaniem do zawodu są także schorzenia górnych dróg oddechowych oraz alergie na czynniki chemiczne. Zawód ten wymaga ponad-

to dobrego wzroku, w tym szczególnie zdolności widzenia barw, zdolności pamięciowych, refleksu.

Psychospołeczne czynniki szkodliwe i uciążliwe na stanowisku

- ◆ wymagana stała, pełna sprawność psychofizyczna – wymagany dobry wzrok, pamięć, zdolność koncentracji uwagi, koordynacja wzrokowo-ruchowa,
- ◆ duże konsekwencje błędów w pracy (od jakości pracy zależy zdrowie i życie samego pracownika, a także zdrowie użytkowników obiektu, możliwe są też znaczne straty materialne w przypadku zniszczenia podłóg albo innych elementów wyposażenia),
- ◆ sezonowość pracy,
- ◆ zmiany miejsca wykonywania pracy,
- ◆ kontakt z toksycznymi substancjami, w tym narażenie na zapach środków chemicznych (farby, rozpuszczalniki),
- ◆ konieczność stałego podnoszenia kwalifikacji,
- ◆ praca w zmiennych warunkach atmosferycznych.

Uwagi końcowe

Ryzyko zawodowe jest zawsze ściśle związane z konkretnym środowiskiem pracy. Takie samo stanowisko, ale w różnych warunkach pracy, może się różnić poziomem ryzyka. Dla przykładu inne będą warunki pracy malarza zatrudnionego w małej firmie remontowej, którego praca polega zazwyczaj na odświeżaniu pomieszczeń w prywatnych mieszkaniach, a inne takiego, który pracuje przy dużym projekcie budowlanym, np. u generalnego wykonawcy dużego osiedla mieszkaniowego lub kompleksu biurowego. Dlatego dokonując oceny ryzyka, należy zawsze brać pod uwagę konkretne warunki pracy. Szacując stopień szkód, przyjmuje się zawsze możliwe największe skutki. Dla stresu zawodowego największym możliwym, a jednocześnie prawdopodobnym skutkiem jest śmierć człowieka. W przypadku osób pracujących intensywnie fizycznie przez wiele godzin na dużych wysokościach niejednokrotnie dochodzi do wypadków śmiertelnych lub ciężkich w postaci upadku z wysokości. Z orzecznictwa sądowego i raportów PIP wynika także, że zdarzają się wśród robotników budowlanych wypadki przy pracy w postaci zawałów serca lub udarów mózgu. W Polsce ok. 8 proc. ofiar tego typu śmiertelnych wypadków przy pracy stanowią robotnicy budowlani³.

Szacując prawdopodobieństwo wystąpienia skutków, warto przeanalizować również historię absencji chorobowych pracowników oraz wziąć pod uwagę warunki pracy, w których te absencje wystąpiły. Po wiedzę można też sięgnąć do wyników badań naukowych prowadzonych w zakresie związków stresu z różnego rodzaju chorobami, a także do danych statystycznych o wypadkach przy pracy i chorobach zawodowych.

Ramka nr 1

METODA RISK SCORE jest jakościową, wskaźnikową metodą oceny ryzyka, w której ryzyko szacowane jest oddzielnie dla każdego zidentyfikowanego zagrożenia. Poziom ryzyka (R) oznaczany jest przez iloczyn wag przyporządkowanych potencjalnym skutkom zdarzenia (S), ekspozycji na zagrożenie (E) i prawdopodobieństwu zaistnienia określonego zdarzenia (P), zgodnie z poniższym wzorem:

$$R = S \times E \times P, \text{ gdzie:}$$

S – potencjalne skutki to średnia arytmetyczna oceny strat ludzkich i materialnych			
Wartość	Strata	Straty ludzkie	Straty materialne
100	poważna katastrofa	wiele ofiar śmiertelnych	ponad 30 mln PLN
40	katastrofa	kilka ofiar śmiertelnych	10-30 mln PLN
15	bardzo duża	ofiara śmiertelna	300 tys.-1 mln PLN
7	duża	ciężkie uszkodzenie ciała	30-300 tys. PLN
3	średnia	absencja	3-30 tys. PLN
1	mała	udzielenie pierwszej pomocy	poniżej 3 tys. PLN
E – czas ekspozycji oddziaływania szkodliwych czynników na pracownika			
Wartość	Oddziaływanie		
10	stałe		
6	częste (codzienne)		
3	sporadyczne (raz na tydzień)		
2	okazjonalne (raz na miesiąc)		
1	minimalne (kilka razy rocznie)		
0,5	znikome (raz do roku)		
P – prawdopodobieństwo wystąpienia zagrożenia dla pracownika			
Wartość	Zagrożenie	Szansa	
10	bardzo prawdopodobne	50 proc. (1 na 2)	
6	całkiem możliwe	10 proc. (1 na 10)	
3	praktycznie możliwe	1 proc. (1 na 100)	
1	mało prawdopodobne, możliwe	0,1 proc. (1 na 1000)	
0,5	tylko sporadycznie możliwe	0,01 proc. (1 na 10 000)	
0,2	możliwe do pomyślenia	0,001 proc. (1 na 100 000)	
0,1	tylko teoretycznie możliwe	0,0001 proc. (1 na 1 000 000)	
R – ryzyko zawodowe, wartość liczbowa			
Wartość R	Kategorie ryzyka	Działanie zapobiegawcze	
R ≤ 20	pomijalne	wskazana kontrola	
20 < R < 70	małe	potrzebna kontrola	
70 < R < 200	istotne	potrzebna poprawa	
200 < R < 400	duże	potrzebna natychmiastowa poprawa	
R > 400	bardzo duże	wskazane wstrzymanie pracy	

Źródło: Romanowska-Słomka I., Słomka A., Poradnik Ocena ryzyka zawodowego w zakładach służby zdrowia, Stowarzyszenie Inspektorów Sanitarnych RP, Wrocław 2001, s. 34-35

Prawidłowe szacowanie ryzyka wynikającego ze stresu zawodowego z wykorzystaniem metody Risk Score wymaga przyjęcia następujących założeń:

- ◆ czynniki zagrażające i sytuacje zagrożenia są w istocie elementami zwykłej, codziennej pracy,

- ◆ skutki muszą uwzględniać kumulatywną właściwość stresu, stąd określanie ich oddzielnie dla każdego czynnika zagrażającego nie jest możliwe; oceniać je zatem należy łącznie dla wszystkich występujących czynników zagrażających,

- ◆ rzeczywistym zagrożeniem dla pracownika jest ryzyko utraty zdrowia, a więc szacowanie ryzyka odbywać się powinno na poziomie zdarzeń szkodliwych,

- ◆ ze względu na różnice prawdopodobieństwa wystąpienia określonych skutków zdrowotnych konieczne jest oddzielne szacowanie określonych rodzajów ryzyka utraty zdrowia wskutek stresu.

Przyjęcie tych założeń pozwala zdefiniować zagrożenia jako:

- ◆ przeciążenie okresowe powodujące względnie lżejsze dolegliwości somatyczne lub zaburzenia stanu psychicznego, których skutkiem jest krótkotrwała absencja,

- ◆ przeciążenie chroniczne niosące ryzyko poważnej choroby somatycznej (np. choroba wrzodowa, nadciśnienie tętnicze, choroba wieńcowa) lub poważne zachwianie stanu psychicznego (depresja, nerwica), skutkujące jednorazową absencją dłuższą niż 28 dni albo absencją powtarzalną,

- ◆ skrajne przeciążenie organizmu niosące ryzyko wystąpienia choroby zagrażającej życiu (np. udar mózgu, zawał serca, nagłe zatrzymanie krążenia) albo trwałej choroby psychicznej, skutkujące śmiercią lub kalectwem.

Prawidłowe oszacowanie poziomu ryzyka wynikającego z tych zagrożeń wymaga także uprzedniej, szczegółowej analizy czynników zagrażających (tj.: przeciążenie ilościowe i jakościowe, niedociążenie, konfliktowość, warunki fizyczne, poziom kontroli, poziom wsparcia) oraz sytuacji zagrażających, będących źródłem tych czynników na danym stanowisku w konkretnych warunkach pracy.

*Katarzyna Orlak
Menadżer i psycholog, Stowarzyszenie Zdrowa Praca
Konsultacja: Liliana Gudalewicz, główny specjalista
bhp, firma LIWAX*

¹ Cieślak R., Widerszal-Bazyl M., Psychospołeczne warunki pracy. CIOF, Warszawa 2000

² Dudek B., Waszkowska M., Mercz D., Hanke W., Ochrona zdrowia pracowników przed skutkami stresu zawodowego, IMP, Łódź, 2004

³ PIP, Nagłe zdarzenia medyczne jako wypadki przy pracy 2000-2004